

E · R · S · O

ERSO
PEASPONSOR

EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER

LIVIKO
— anno 1898 —

NORDAID

RADISSON COLLECTION
TALLINN

NORDIC
CATERING

OLARI ELTS JA THEODOR SINK

TŠELLO
THEODOR
SINK

ERSO

DIRIGENT
OLARI ELTS

15 | NOVEMBER
ESTONIA KONTSERDISAAL
2024

MESSIAEN
DUTILLEUX
SAARIAHO
RAVEL

iute

ERSO PEASPONSOR

ELAV INSPIREERIV RIKASTAV

Eesti muusikat viivad üheskoos maailma ERSO ja fintech lute

ERSOga on võimalik koos kasvada.
Meid seob otsing ja inspiratsioon.
Nii ERSO kui ka lute püüdleavad alati
tiptaseme poole.

- TARMO SILD
lute juht ja kaasasutaja

E · R · · O

OLARI ELTS JA
THEODOR SINK

THEODOR SINK tšello
Eesti Riiklik Sümfooniaorkester
Kontsertmeister Triin Ruubel
Dirigent OLARI ELTS

kell 19 – sümfooniakontsert

THEODOR SINK tšello
Eesti Riiklik Sümfooniaorkester
Kontsertmeister Triin Ruubel
Dirigent OLARI ELTS

Olivier Messiaen (1908—1992)

„Unustatud ohvriannid“ („Les Offrandes Oubliées“, 1930)

La Croix

Le Péché

L'Eucharistie

Henri Dutilleux (1916—2013)

Tšellokontsert „Terve kauge maailm...“ („Tout un monde lointain...“, 1970)

Énigme

Regard

Houles

Miroirs

Hymne

vaheaeg

Kaija Saariaho (1952—2023)

„Vista“ (2019)

Horizons

Targets

Maurice Ravel (1875—1937)

Koreograafiline poem „Valss“ („La valse“ — poème choréographique, 1920)

Kontserdist teevad otseülekande Klassikaraadio ja ERSO TV (erso.tv), salvestisi saab ka järelkuulata ja -vaadata.

Olivier Messiaen (1908–1992)
„Unustatud ohvriannid“ („Les
Offrandes Oubliées“, 1930)

Olivier Messiaen on üks 20. sajandi olulisemaid ja mõjukamaid prantsuse heliloojaid. Ehkki tema väga individuaalne helikeel paikneb väljaspool koolkondi, mängis Messiaen olulist rolli kaasaegse muusika kujunemisel. Kauaaegse Pariisi konservatooriumi kompositsiooni- ja teooriaõppejõuna oli ta õpetajaks ja eeskujuks sellistele heliloojatele nagu Pierre Boulez, Karlheinz Stockhausen, Iannis Xenakis, Tristan Murail jpt.

Olivier Messiaen © Österreichische Nationalbibliothek

Olivier Messiaen sündis Avignonis rangelt usutraditsioone järgivasse ja kirjanduslembelisse perre. Oma lapsepõlvkodu on helilooja nimetanud maagiliseks universumiks, kus tema ja tulevases kirjanikust venna Alaini kujutlusvõimet kujundasid muinasjutud ja fantastilised lood ning teisalt ka tõsidus, millega vanemad lastesse suhtusid. 11-aastaselt astus Messiaen Pariisi konservatooriumi, õppides orolit Marcel Dupré ja kompositsiooni Paul Dukas' juures. Lõpetamise järel 1930. aastal sai temast Pariisi Kolmainu kiriku organist ja seda ametit pidas Messiaen enam kui 60 aastat.

Messiaen oli sügavalt usklik katoliiklane, nõnda on ka tema loomingus hulgaliselt religioosse tähendusega teoseid. Ta on kirjutanud:

„Esmane idee, mida tahtsin muusikas väljendada, ja see, mis on kõige olulisem, kuna see seisab kõigest muust kõrgemal, on katoliku usu tõdede olemasolu. Mul on olnud õnne olla katoliiklane: ma sündisin usklikuna ja seega on pühakiri mulle alati sügavat muljet avaldanud. Mõned minu teosed on seetõttu mõeldud teoloogiliste tõdede valgustamiseks. See on minu loomingu esmane, kõige õilsam, kõige püsivam aspekt ja võib-olla ainus, mida ma oma surmatunnil ei kahetse. Kuna Jumala kohalolek on kõiges, võib ja peab teoloogilise temaatikaga tegelev muusika olema äärmiselt mitmekesine. Seetõttu olen püüdnud luua muusikat, mis puudutab kõike, lakkamata puudutamast Jumalat.“

Helilooja sõnul annavad tema muusikale mõtte kolm sammast: usutõed, arusaamine inimarmastusest — nagu oli seda Tristani ja Isolde armastus — ning loodus, täpsemalt linnulaul. Ta on selgitanud, et „kõik kolm on kokku võetud ühes idees ja see on jumalik armastus“. Tema maailmavaadet ja isikupärast muusikalist mõtlemist on avardanud prantsuse meistrite looming, idamaade filosoofia ning india muusika rütmid, katoliku kirikumuusika ja linnulaul. Messiaen oli ka sünesteet, mis tähendab, et ta seostas helisid värvidega. Oma teostele lisatud tekstides avas ta helidevärvide sümboolseid tähendusi.

Messiaeni noorpõlveteos „Unustatud ohvriannid“ valmis 1930. aasta suvel kahele klaverile, hiljem orkestreeris Messiaen selle kolmesele orkestrikoosseisule. Teose esiettekannet 19. veebruaril 1931 Pariisi Théâtre des Champs Élysées's dirigeeris Walter Straram. See oli noore, 22-aastase helilooja esimene teos, mis sümfooniaorkestri esituses ettekandele tuli ja ühtlasi tema esimene kokkupuude laiema publikuga. Arvatava viitena pühale kolmainsusele jaguneb teos kolmeks osaks, mida esitatakse *attacca*. See on komponeeritud otsekui religioosse triptühhonina — sarnaselt altarimaaliga, kus kaks meditatiivset välistiiba raamivad agressiivset keskpilti, moodustades lahutamatu terviku. Need kolm osa tähistavad krutsifiksi, laskumist patu kuningriiki ja lunastust armulaua kaudu.

Teose partituur kannab autori mõtet:

„Sirutatud kätega, surnuks piinatud, valad sa oma verd ristil. Oleme unustanud, armas Jeesus, kui väga sa meid armastad. Hullusest, ahnusest, edevusest pimestatuna tormab inimolend patukuristiku poole kui hauda. Siin on puhas laud, halastuse ja püha kaastunde allikas, vaeste pidusöök. Siin on jumalik kaastunne, mis pakub meile elu ja armastuse leiba. Oleme unustanud, armas Jeesus, kui väga sa meid armastad.“

Pikemalt on helilooja teose osi kirjeldanud järgnevalt:

„Rist“ („La Croix“): keelpillide itk, mille kurvad „neumad“ jagavad meloodia ebaühtlase pikkusega lõikudeks, mida katkestavad pikad lillakad ja hallikad oiged.

„Patt“ („Le Péché“): esitletud siin kui omamoodi „jooks kuristikku“ peaaegu „mehhaniseeritud“ kiirusel. Te märkate tugevaid painduva lõpuga aktsente, *glissando* harmooniate vilet ning trompetite lõikavaid kutseid.

„Armulaud“ („L'Eucharistie“): viulite pikk ja aeglane fraas, mis tõuseb üle *pianissimo* akordide vaiba, punastes, kuldsetes ja sinistes värvitoonides (nagu taamal asuv vitraažaken) vaigistatud sooloakordide valguses. Patt on Jumala unustamine. Rist ja Armulaud on Jumalikud Ohvriannid. „See on minu Ihu, mis teie eest antakse — see on minu Veri, mis teie eest valatakse.““

ERSO esituses on „Unustatud ohvriannid“ kõlanud 2019. aastal (dirigent Michael Wendeborg) ning 2022. aastal (dirigent Joseph Bastian).

Henri Dutilleux (1916—2013) **Tšellokontsert „Terve kauge maailm...“ („Tout un monde lointain...“, 1970)**

Henri Dutilleux kasvas üles Douais, õppides harmooniat, kontrapunkti ja klaverit sealse konservatooriumi õpetaja Victor Gallois' käe all. Gallois julgustas teda ka kohaliku orkestri koosseisus löökpile mängima. See oskus kajastus hiljem Dutilleux' orkestriteoste keerukates timpanipartiides. 1933. aastal asus ta õppima Pariisi Konservatooriumisse, kus tema õppejõududeks olid Jean Gallon, Noël Gallon, Maurice Emmanuel, Philippe Gaubert ja Henri Büsser. 1938. aastal võitis ta Rooma auhinna kantaadiga „L'anneau du roi“. Olles teadlik konservatooriumihariduse piiratusest (vähene fookus kaasaegsele muusikale ja analüüsile), uuris ta teise maailmasõja aastatel iseseisvalt Vincent d'Indy kompositsiooniteooriat, Igor Stravinski ja Albert Rousseli teoseid. Uue Viini koolkonna ja Bartóki hilisema loominguga puutus ta kokku pärast sõda.

1939. aasta septembris Dutilleux mobiliseeriti ja augustis 1940 demobiliseeriti, misjärel töötas ta lühikest aega Pariisi ooperis. 1945. aastal asus ta tööle raadiosse, kuid lahkus ametist 1963. aastal, et pühenduda kompositsioonile. Dutilleux ütles lahti peaaegu kõigist teostest, mille oli kirjutanud enne oma klaverisonaati (1948) — teost, mida ta pidas oma esimeseks oopuseks. Tema varasem looming oli mõjutatud Raveli,

Henri Dutilleux © Guy Vivien

Debussy ja Rousseli muusikast ja Dutilleux kahetses hiljem selle vähest originaalsust. Klaverisonaadiga hakkas Dutilleux omale varasemalt iseloomulikust tonaalsusest eemalduma. Alates teisest sümfooniast (1959) jäi tema käekiri võrdlemisi järjepidevaks.

Dutilleux'l oli tavaks esitleda teemat teose algul esmalt mittetäielikul kujul. Ta on tunnistanud, et seda tehnikat on mõjutanud Marcel Proust, täpsemalt tema kirjeldused inimesiksuse ebastabiilsusest. Dutilleux' muusika mängud ajaga viitavad aga Prousti kontseptsioonile mälust, mis hõlmab nii etteaimamist ja variatsioone kui ka otsest varasema materjali meenutamist. Dutilleux ei pooldanud katkestusi teose osade vahel, kuna need rikkuvat muusika lummatvat jõudu. Dutilleux polnud instrumentaaltehnika uuendaja, kuid ta näitas üles huvi muusika ruumilise külje vastu. Kõlaga eksperimenteeris ta ka mitmetes oma hilisemates klaveriteostes.

1970. aastal valminud tšellokontsert „Tout un monde lointain...“ kujutab endast meditatsiooni poeet Charles Baudelaire'i loomingu üle. Teose iga osa algab Baudelaire'i luulefragmendiga, mis annab muusikale iseloomu või meeoleolu. Dutilleux sõnul ei peaks kuulaja suhtuma teose osadesse kui Baudelaire'i luule illustratsioonidesse, vaid iga luulekatke esindab tugevat visuaalset kujundit, mis leiab oma vaste muusikas. Suur osa Dutilleux' hilisematest teostest valmisid konkreetseid esitajaid silmas pidades. Nii ka tšellokontsert, mis on kirjutatud Mstislav Rostropovišile.

Dutilleux pööras suurt tähelepanu oma partituuride välimusele, tema käsikirjad omaette meistriteosed. Tema partituurid näitavad, et muusikaline katke võib esialgu sündida kujundina ja alles hiljem saada muusikalise sisu; tema sümpaatia sümmeetriliste muusikaliste kujundite vastu viitab muuseas Bartóki mõjule. Dutilleux oli äärmiselt enesekriitiline helilooja. Ta töötas sageli partituure uuesti läbi ning hoidis stiililist ühtsust ja terviklikkust. Dutilleux' kiindumus instrumentide kõlavärvidesse ja seotus modaalsusega paigutavad tema loomingu kindlalt prantsuse traditsiooni, tema suurepärase käsitööoskus ja eksimatu kõrv kindlustavad talle kohti Prantsusmaa 20. sajandi silmapaistvamate heliloojate seas.

Kontserdi esimene osa („...Ja selles imelikus sümboolses loomuses...“*) algab vaikse tšelloretsitatiiviga, mis on pidevas muutumises. Vahel liigub see intensiivselt ja toekalt, seejärel vabaneb pinge järskudeks pizzicato-plöksudeks. Märkamatu astuvad mängu teised instrumendid. Tšello muutub üha ärevamaks ja hakkab suhtlema orkestri erinevate tämbritega. Kohati võib kuulda prantsuse heliloojatele omast lopsakat kõla. Osa viimases pooles domineerib jõuliselt pulseeriv ja puäntillistik tekstuur.

* Katkendid Charles Baudelaire'i luulest Tõnu Õnnepalu tõlkes.

Teise osa („...mürki, mis voolamas Sinu silmadest rohelistest, Järvist, kus võppub mu hing, tagurpidi end nähes...“*) keskmes on kaeblik tšellomeloodia. See illustreerib hästi Dutilleux’ eelistust läheneda modaalsusele paindlikult — tuttavate heliridade jäljed ilmutavad end aeg-ajalt valdavalt atonaalses kontekstis. Meloodiat saadavad massiivsed keelpilliakordid, mis vahetevahel selle üle võtavad. Aeg-ajalt imiteerivad teised keelpillid tšellopartiit peegelduvalt, vastates nõnda Baudelaire’i nägemusele hingest, mis näeb end tagurpidi.

Kolmas osa („...Sinus peitub, sa eebenimeri, pimestav unistus, Tulvil purjeid ja sõudjaid leekivaid tulesid, maste...“*) algab merevaatega. Tšello jõulised atakid käivitavad seeria liine, mis jõuavad ajutistesse stabiilsuspunktidesse, et seejärel uuesti otsast alustada. Osa keskel loob Dutilleux Debussyle iseloomuliku tantsiskleva kõlamosaiigi, milles domineerivad tõusvad ja laskuvad heliread ning pulseerivad kiirenevad akordid.

Neljas osa („...Saavad me südamed kaheks lõõmavaks tunglaks, Mis peegeldavad siis eneste kaksikvalgusi Kummagi hinges, kahes ühtmoodi peeglis...“*) naaseb meditatiivsesse meeleollu. Muusikas domineerib taas kõrges registris tšellomeloodia. Bassis värisuvad löökpillid, harf hoiab stabiilset rütmi ja järk-järgult lisandub muusikasse kihte. Dutilleux’ kontrapunkt on imeliselt peen, meenutades taas Debussyd, kes loob lineaarsed suhted otsekui eikuskiit ja hajutab need just siis, kui kuulaja neid enesele teadvustab.

Viies osa („...Hoiä oma unistusi: tarkadel pole nii ilusaid kui hulludel!...“*) algab tugeva plahvatusega. Tšello on ärev ja motoorne, heites vaid üksikuid pilke oma endisele lüürilisusele. Mõnes lõigus on kuulda Stravinski „Kevadpühitsusest“ tuttavat kubistlikku mõtlemist, kus erinevad materjaliplokid põrkuvad. Teistes lõikudes on tunda Debussyle viitavat kihilist ja tekstuuri.

ERSO esituses kõlab Dutilleux’ tšellokontsert täna esimest korda.

Kaija Saariaho (1952—2023) **„Vista“ (2019)**

Kaija Saariaho oli juhtiv hääl oma põlvkonna heliloojate seas. Ta õppis kompositsiooni Helsingis, Freiburgis ja Pariisis, kus elas alates 1982. aastast kuni oma surmani. Tema loomingut mõjutas tugevalt Pariisi akustika ja muusika uurimise instituut IRCAM. Just sealsed õpingud ja uurimistöö inspireerisid talle iseloomulikult rikkalikke ja müstilisi helitekstuure, milles olid ühendatud akustilised instrumendid ja elektroonika.

Suur osa Saariaho loomingust on loodud erinevatele kammerkoosseisudele, kuid alates 1990. aastate keskpaigast pühendas ta üha rohkem tähelepanu ka suurematele esituskosseisudele ja vormidele. Rahvusvahelisse huviorbiiti tõusid tema sümfooniaorkestri teosed „Oltra Mar“ (1999), „Orion“ (2002), „Laterna Magica“ (2008) ja „CircleMap“ (2012). Tuntud on ka tema instrumentaalkontserdid, sh viiulikontsert „Graag Théâtre“ (1994), tšellokontsert „Notes on Light“ (2006) ning sümfoonilised laulutsükliid. Kõigis neis teostes ilmneb Saariaho püüdlus ühendada teaduslik, tehnoloogiline ja ratsionaalne lähenemine poeetilise inspiratsiooniga, mille tulemuseks on sügavalt sensoorsed ja assotsiatiivsed kuulamiskogemused.

Kaija Saariaho © Maarit Kyttöharju

Saariaho on laia tähelepanu pälvinud ka muusikateatri valdkonnas. Ooperid „L'Amour de loin“ (2000), „Adriana Mater“ (2005), „La Passion de Simone“ (2006), „Émilie“ (2009), „Only the Sound Remains“ (2015) ja „Innocence“ (2018) võeti soojalt vastu juba esiettekannetel ning neid on tänaseks lavastatud mitmel pool üle maailma. Nii vokaali kui ka orkestri tundlik käsitus ning pühendumus ooperižanri uuendamisele ja mitmekesistamisele tõstsid need teosed juba Saariaho eluajal 21. sajandi klassikaks.

Saariaho on pälvinud mitmeid olulisi preemiaid, sealhulgas Grawemeyeri auhinna, Nemmersi preemia, Sonningi preemia ja Polari muusikauhinna, ning kaks Grammy auhinda. 2019. aastal nimetas BBC Music Magazine ta „suurimaks elavaks heliloojaks“.

Tänasel kontserdil kõlav orkestriteos „Vista“ valmis Berliini Filharmoonikute, Helsingi Linnaorkestri, Los Angelese Filharmoonikute ja Oslo Filharmooniaorkestri ühistellimusena. Teose töid 2021. aasta mais esiettekandele Helsingi Linnaorkester ja dirigent Susanna Mälkki.

Helilooja on kirjutanud:

„2019. aasta jaanuaris osalesin oma harfikontserdi „Trans“ USA esiettekannetel Los Angelese Filharmooniaorkestriga, soleeris Xavier de Maistre ja dirigeeris Susanna Mälkki.

Vaid kuu aega varem, vahetult enne jõule olin lõpetanud oma viimase ooperi „Innocence“ ja mõtetes keskendusin juba uutele ideedele, mis minu teadvusse kerkisid, plaanides koju Pariisi naastes taas tööle asuda. Minu järgmine teos pidi olema orkestriteos Susannale.

Pärast viimast kontserti Los Angelesest San Diegosse sõites tundsin heameelt õnnestunud ettekannete üle ja nautisin autoaknast paremal laiuvat maastikku. Peatusime aeg-ajalt, et vaateid imetleda, ja tagantjärele mõistsin, et suurt osa neist paikadest nimetati *vista'deks*.

Samal ajal oli uus muusika mu vaimus selginema hakanud ja avanesid ideed uue teose jaoks, mida hakkasin nimetama lihtsalt „Vistaks“.

Teose partituur koosneb kahest osast: „Horizons“ („Horisondid“) ja „Targets“ („Sihtmärgid“). Pärast mitut aastat ooperile pühendumist tundsin olin täis elevust ja inspiratsiooni kirjutamiseks teost orkestrile ilma solistideta ja see on selgelt kuuldav ka teoses.

Soovisin end siiski ka proovile panna ja jätsin teadlikult kõrvale mõned oma tavapärased orkestriinstrumendid, nimelt harfi, klaveri ja tšelesti. Samuti andsin kolmesele puupuhkpillide sektsioonile mitmekesise värvipaleti ning tavapärasest rohkem mänguruumi.

Need lihtsad otsused muutsid loomeprotsessi väljakutseks, sundides mind leidma uusi viise enda ideede väljendamiseks. Pärast kannatlikku otsimist leidsin värske kõla, mis on selgemalt eristuv, ilma harfi ja klaveri ühtlustava kõlata. Samuti on üksikute puhkpillide liinid esiletungivamad.

Teose kaks osa kasutavad sama muusikalist materjali, kuid on oma iseloomult kontrastsed.

Kui „Horizons“ põhineb abstraktsetel joonistel ja tekstuuridel, siis „Targets“ on pingelisem ja dramaatilisem, täis füüsilist energiat. Teose struktuur põhineb muusikalise materjali varieerimise erinevatel viisidel. Teose äratuntavad kujundid läbivad mitmeis muundumisi ja otsivad — eriti teises osas — rahutult uusi kombinatsioone; mitmed

energilised püüdlused läbimurdeks lahenevad lõpuks aeglasesse kooda-lõiku, milles muusika naaseb avataktide rahuliku kindluse juurde.“

Kaija Saariaho „Vista“ kõlab ERSO esituses täna esimest korda.

Maurice Ravel (1875—1937)
Koreograafiline poeem
„Vals“ („La Valse“ — poème
choreographique, 1920)

Maurice Raveli muusikaline stiil on lähedane postimpressionismile: selged vormistruktuurid, lineaarselt väljajoonistuvad meloodialiinid, jõulised rütmid, otsekuu eredaist tuledest valgustatud kirkad tämbrimängud. Tema muusikale on omane tantsulisus, mida võib võrrelda Henri Matisse'i maalidel kujutatud liikumisjoonistega. Oluline roll oli Raveli esteetika kujunemisel ka sümbolistlike luuletajate Stéphane Mallarmé ja Paul Verlaine'i poeesial.

Maurice Ravel

Maurice Raveli loominguline tee ristus Pariisis tegutseva vene balletitrupi ja selle legendaarse impressaario Sergei Djagileviga. 1912. aasta mais tuli Pariisi Châtelet' teatris lavale Raveli muusikaga ballett „Daphnis ja Chloe“. Esiettekandele osaks saanud tagasihoidlik menu mõjus heliloojale raskelt. Ehkki esimene koostöö ei kujunenud just õnnelikuks, pöördus Djagilev seitse aastat hiljem Raveli poole uue tellimusega, milleks oli muusika balletile „Viin ja Viini valsid“. Teos pidi lavale tulema 1920. aasta mais koos Igor Stravinski balletiga „Pulcinella“.

On märkimisväärne, et Ravel ei alustanud tööd tühjal lehelt. Ta oli juba 1906. aastal alustanud sümfoonilise poeemi visandamist, millest pidi saama orkestraalne vals — muusikaline kujutuspilt Viinist ja austusavaldus Johann Straussile. Teose orkestreerimiseni jõudis ta 1914. aastal, kuid katkestas selle sõja puhkedes. Pärast esimest maailmasõda oli Ravelil raske naasta tavapärase loometegevuse juurde: ta kaotas rindel sõpru, vahepeal

oli ootamatult surnud tema ema ning teda jäi vaevama pidev unetus. Djagilevi tellimus pani Raveli aga teost lõpetama.

Ravel tutvustas Djagilevile valminud teost kahe klaveri versioonis. Kohtumisel viibinud Francis Poulenc on seda kirjeldanud järgmiselt:

„Ravel saabus väga lihtsalt, noodid kaenlas, ja Djagilev sõnas talle iseloomuliku nasaalse häälega: „Noh, mu kallis Ravel, küll meil on vedanud, et kuuleme täna „Valssi“. Ravel esitas teose koos Marcelle Meyeriga, mitte küll ehk väga hästi, kuid see oli siiski Raveli „Valss“. Sel ajal tundsin ma Djagilevi üsna hästi... ja nägin, kuidas hakkasid liikuma tema valehambad, seejärel monokkel. Ma nägin, et ta oli häiritud, nägin, et talle see ei meeldinud ja ta kavatseb öelda: „Ei!“ Kui Ravel lõpetas, ütles Djagilev midagi, mida pean tõeks: „Ravel, see on meistriteos... aga see pole ballett... See on balleti portree... See on maal balletist.“ [---] „Olin kaksikümmend kaks ja — nagu ette kujutada võite — täiesti rabatud. Ravel andis mulle aga eluaegse õppetunni tagasihoidlikkusest: ta võttis üsna rahulikult oma noodid ja muretsemata, mida me kõik sellest arvame, lahkus rahulikult ruumist.“

Ravel solvus siiski sügavalt ja ei teinud Djagileviga enam iilagi koostööd. Ent „Valsist“ sai populaarne teos kontserdisaalides. Orkestriteosena kõlas „Valss“ Pariisis esmakordselt 1921. aasta jaanuaris Camille Chevillard'i juhatusel. Ravel ise kirjeldas teost järgnevalt:

„Läbi hõljuva uduloori võib märgata valssi tantsivaid paare. Aegamööda hakkab vine hajuma ja valgus muutub eredamaks, paljastades tohutu ballisaali täis tantsijaid. Lühtrite sära tõuseb oma täies hiilguses esile. Keiserlik residents umbes 1855. aasta paiku.“

Algusest peale hakkas publik kuulma selles muusikas aga midagi enam kui tantsijaid ballisaalis. Pärast esimest maailmasõda hakati valssi tantsuna nägema kui kadunud ajastu märki. Publik kuulis Raveli teose finaalis valsi moondumist ja lagunemist, dekadentsi sümbolit ja iseenda hävingut. Kuna tegemist oli Viini valsiga, tajuti Raveli teost ka Austria–Saksa militarismi kriitikana. Ravel aga kirjutas:

„Kui mõned näevad siin paroodia- või karikatuurikatset, siis teised tajuvad selles kategooriliselt traagilist vihjet — teise keisririigi lõppu, Viini olukorda pärast sõda. See tants võib näida traagilisena, nagu iga teine emotsioon... kui viia see äärmuseni. Kuid siin tuleks näha

vaid seda, mida väljendab muusika [---] Sellel pole mingit seost Viini praeguse olukorraga ega ka sümboolset tähendust. „Valsis“ ei kujutanud ma ei surmatantsu ega ka elu ja surma võitlust.“

Samal aastal andis Ravel ühele Hollandi ajalehele veelgi täpsema kommentaari:

„Ma muutsin teose algse pealkirja „Viin“ „Valsiks“, mis vastab paremini selle esteetilisele olemusele. See on tantsiv, keerlev, peaaegu hallutsinatoorne ekstaas. Üha kirglikum ja kurnavam keeris tantsijatest, kes on joovastatud ei millestki muust kui valsist.“

Teooria, et Ravel soovis teosega peidetud poliitilist sõnumit edasi anda, tundub seega ebatõenäoline. Ravel oli väga privaatne inimene, kes hoidis üldiselt oma poliitilisi vaateid endale ja uskus, et kunst peaks olema poliitikast kõrgemal. Siiski on nii mõnedki elulookirjutajad spekuleerinud, et Ravel võis „Valssi“ kirjutades alateadlikult väljendada oma tundeid sõja ja ema surma suhtes. Ükskõik, mida Ravel aga tegelikult mõtles, on teose tumedad tõlgendused püsinud visalt terve sajandi. Hoopis huvitavam kui küsimus, milline „Valsi“ tõlgendus on „õige“, on hoopis tõsiasi, et üks ja sama muusika suudab esile kutsuda täiesti vastandlikke tõlgendusi.

ERSO esituses on Raveli „Valss“ kõlanud Olav Rootsi (1934), Kurt Masuri (1959), Ilja Ostrovski (1962), Neeme Järvi (1963, 2012), Viktor Dubrovski (1965), Nikolai Rabinovitši (1966), Akeo Watanabe (1970), Aleksei Stepanovi (1975), Leonard Slatkini (1977), Peeter Lilje (1977), Pavle Dešpalj (1985), Jüri Alperten (1987), Daniel Schweizeri (1995), Olari Eltsi (2000, 2010, 2021), Alain Paris' (2001), Nikolai Aleksejevi (2002), Paul Mägi (2003, 2004), Bjarte Engeseti (2004), Mihhail Gerts (2019), Paavo Järvi (2023) ja Simone Menezese (2023) juhatusel.

22.11.2024

 iute

ERSO
PEASONSOR

E · R · S · O

EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER

WAGNER/SWENSEN

NIBELUNGI SÕRMUS

SOPRAN
**AILE
ASSZONYI**

TENOR
**MATI
TURI**

BARITON
**TAAVI
TAMPUU**

EMTA
MEESKOOR

EMTA
SÜMFOONIA-
ORKESTER

ERSO

DIRIGENT
**JOSEPH
SWENSEN**

 Epiim

LIVIKO
— antio 1898 —

 NORDAID

RADISSON COLLECTION
TALLINN

NORDIC
CATERING

erso.ee

 CHEMI-PHARM®

 SA TALLINNA
LASTEHAIGLA

 myfitness
world class gym & studios

PAKEND & PRINT
TROOSTAURIKOOL

THEODOR SINK on mitmekülgne interpret, kes tegutseb nii solisti, kammermuusiku kui ka orkestrandina. Tema tšelloõpetajad Tallinna Muusikakeskkoolis olid Laine Leichter ja Leho Karin ning Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias Henry-David Varema. Sibeliuse Akadeemias on ta õppinud Marko Ylöneni käe all. Ta on osalenud mitmetel meistrikursustel, sh Lluís Claret' ja Patrick Demenga juhendamisel, ning pälvinud arvukalt laureaadi tiitleid nii kodu- kui ka välismaistel konkurssidel.

Alates aastast 2017 on Theodor Sink ERSO tšellorühma kontsertmeister. Varasemalt on ta ERSOga koostööd teinud nii rühmamängija kui ka külaliskontsertmeistrina. Solistina debüteeris ta ERSO ees 2017. aasta kevadel, tuues festivalil Eesti Muusika Päevad Kristiina Poska juhatusel ettekandele Erkki-Sven Tüüri tšellokontserdi. Kahel korral on ta Paavo Järvi juhatusel soleerinud Lepo Sumera tšellokontserdis: 2019. aastal ERSO ja 2020. aastal Eesti Festivaliorkestri ees. Lisaks on ta soleerinud Pärnu Linnaorkestri, Sinfonietta Rīga, Tallinna Kammerorkestri ja Uue Tänavä Orkestri ees ning töötanud Tallinna Kammerorkestris ja Eesti Festivaliorkestris.

Theodor Sink on pälvinud Eesti Kultuurkapitali helikunsti sihtkapitali aastapremia särava hooaja eest solisti ja orkestrandina (2017), Eesti Interpretide Liidu aasta interpreedi tiitli viljaka, silmapaistva, mitmekesise ja kõrgetasemelise kontserttegevuse eest (2020) ning Marje ja Kuldar Singi mälestusele pühendatud noore muusiku preemia (2021).

Theodor Sink mängib Auguste Sébastien Bernardeli (Père) 1842. aastal valmistatud tšellol, mille on tema kasutusse andnud Eesti Pillifond. Tšello omanik on Aare Kaarma.

Olari Elts © Kaupo Kikkas

OLARI ELTSI kirk eristuvate ja ülleidlike kontserdikavade loomise vastu on talle rahvusvahelisel muusikaareenil suurt tunnustust toonud. Tema ametiaeg Eesti Riikliku Sümfooniaorkestri kunstilise juhi ja peadirigendina sai alguse 2020. aastal.

Elts on olnud paljude tuntud orkestrite külalisdirektori — nende hulka kuuluvad näiteks Leipzigi Gewandhaus-orkester, Soome Raadio Sümfooniaorkester, Taani Rahvusorkester, Rotterdami Filharmooniaorkester, Hollandi Raadio Sümfooniaorkester, BBC Sümfooniaorkester, Birminghami Linnaorkester, Prantsuse Raadio Sümfooniaorkester, Prantsuse Rahvusorkester, Lyoni Rahvusorkester, Luksemburgi Filharmoonikud, Budapesti Festivaliorkester, Québeci Sümfooniaorkester, Yomiuri–Nipponi Sümfooniaorkester, Souli Filharmooniaorkester ja Melbourne'i Sümfooniaorkester.

Talle meeldib koostööd teha selliste solistidega nagu Gautier Capuçon, Renaud Capuçon, Brett Dean, Isabelle Faust, Alban Gerhardt, Martin Grubinger, Martin Helmchen, Stephen Hough, Lucas ja Arthur Jussen, Kari Kriikku, Karita Mattila, Aleksander Melnikov, Daniel Lozakovich, Baiba Skride, Simon Trpčeski ja Antoine Tamestit.

Hooajal 2024/25 naaseb Elts Soome Raadio Sümfooniaorkestri ette keeruka kavaga, mis koosneb Mendelssohni, Ernest Pingoud' ja Peter Maxwell Daviese helitöödest ning Federico Perotti uuest orelikontserdist. Lisaks naaseb Elts sellel hooajal Staatskapelle Weimari, Sinfonietta Rīga kammerorkestri ja Oulu Sümfooniaorkestri ette, kus dirigeerib Pärdi,

Raveli, Sibeliuse, Straussi, Stravinski ja Tšaikovski teoseid. Mujal maailmas debüteerib Elts Dublini Uue Muusika Festivalil, kus tuleb esitusele Unsuk Chini ja John Buckley uutest kompositsioonidest koosnev programm. Samuti debüteerib ta Taipei ja Xi'ani sümfooniaorkestritega, liitub Sakari Oramo kutsel Sibeliuse Akadeemia Sümfooniaorkestriga ning juhatab Tiroomi Sümfooniaorkestrit Innsbruckis Austrias. Lisaks kontserdisarjadele Eesti Riikliku Sümfooniaorkestriga Tallinnas toob Elts koostöös Eesti Draamateatriga taas lavale tunnustust leidnud etenduse „Macbeth“ ning pärast hiljutisi edukaid rahvusvahelisi tuure Suurbritannias, Saksamaal ja Prantsusmaal lõpetab 2024/25. hooaja ringreisiga Soomes.

Kaasaegsete Balti heliloojate poolehoidjana on Elts välja andnud Heino Elleri „Sümfooniliste poemide“ plaadi ning ka tema viiulikontserdi Baiba Skride ja Eesti Riikliku Sümfooniaorkestriga. Samuti leidsid kriitikute seas laialdast tunnustust plaadid, mille ta andis välja koostöös Ondine'iga — Erkki-Sven tүүri teosed Tapiola Sinfonietta esituses, sealhulgas violakontsert Lawrence Poweriga, Tүүri viies sümfoonia ning akordionikontsert „Prophecy“ Helsingi Filharmooniaorkestriga. 2016. aastal välja lastud Brahmsi muusika seadete album (Glanert, Berio) Helsingi Filharmooniaorkestriga pälvis samuti palju kiidusõnu. Eltsi diskograafia hõlmab Borgströmi ja Šostakovitši viiulikontserte Eldbjørg Hemsingi ja Viini Sümfooniaorkestriga ning hiljutisi albumeid Kalevi Aho muusikaga, mille ta salvestas koos Antwerpeni Sümfooniaorkestri ja Kymi Sinfoniettaiga BISile. Tema hiljutisim projekt on uus plaat, millel Oslo Filharmooniaorkester esitab auhinnatud Norra helilooja Øyvind Torvundi töid.

Elts on jätnud oma jälje ka ooperile, olles dirigeerinud näiteks „Jevgeni Oneginit“, Mozarti „Don Giovanni“ ja „Idomeneot“ ning Berlioz'i „Fausti needmist“. Žanre ületades viis Elts Mendelssohni muusikat ja Shakespeare'i „Suveöö unenägu“ kombineeriva muusikalise etenduse „Pööriöö uni“ Berliini Konzerthausi lavale koos Tallinnas tegutsenud teatriga NO99. Bernsteini 100. juubeli puhul esitas Elts Luksemburgi Filharmooniaorkestriga muusikat filmist „On the Waterfront“.

Aastatel 2007–2020 oli Olari Elts Eesti Riikliku Sümfooniaorkestri peaküllaldirigent ning aastatel 2011–2014 Helsingi Filharmooniaorkestri peaküllaldirigent. Aastatel 2006–2011 oli ta Bretagne'i Riikliku Orkestri kunstiline juht, aastatel 2007–2010 Šoti Kammerorkestri peaküllaldirigent ning aastatel 2001–2006 Läti Riikliku Sümfooniaorkestri peadirigent.

Muuseumikaart -15%!

Vaid muuseumikaardiga saad sa aasta jooksul külastada **piiramatult ja tasuta** 120+ muuseumi ja elamuskeskust üle Eesti!

- koodiga „**ERSO**”
- on muuseumikaart vaid **55.25 €** (täishind 65 €)
- kood kehtib muuseumikaardi ostmiseks ja pikendamiseks, ei kehti kinkekaardile
- **muuseumikaart.ee/osta**

EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER (ERSO) on elav ja mitmekülgne orkester, kes püüdleb alati tipptaseme poole. Eesti vanimal ja mainekaimal regulaarselt tegutseval sümfooniaorkestril täitub sel hooajal 98. tegevusaasta. ERSO ajalugu ulatub aastasse 1926 ning sarnaselt paljude omataolistega maailmas on see seotud rahvusliku ringhäälingu sünni ja arenguga. Alates hooajast 2020/2021 on enam kui 100-liikmelise orkestri peadirigent ja kunstiline juht Olari Elts. Neeme Järvi jätkab koostööd ERSOga eluaegse aupeadirigendina, orkestri kunstiline nõustaja on Paavo Järvi, varasemad peadirigendid on olnud Olav Roots, Paul Karp, Roman Matsov, Neeme Järvi, Peeter Lilje, Leo Krämer, Arvo Volmer, Nikolai Aleksejev ja taas Neeme Järvi.

ERSO on käinud arvukatel turneedel ning osalenud mainekatel rahvusvahelistel muusikafestivalidel. 2023. aasta mais toimus orkestri esimene kontserdireis Suurbritanniasse, kus kahe nädala jooksul anti 11 kontserti. 2022. aastal esineti Olari Eltsi juhatusel Nürnbergis, Münchenis ja Pariisis. 2021. aasta novembri lõpus osalesid ERSO ja Elts Poolas rahvusvahelisel Kesk- ja Ida-Euroopa muusikafestivalil „Eufonie“. 2019. aastal avasid ERSO ja Neeme Järvi Prantsuse Raadio maineka Montpellier’ muusikafestivali ning orkester käis Kesk-Euroopa turneel, kus Neeme Järvi juhatusel esineti Viini Musikvereini kuldses saalis, Linzi Brucknerhausi suures saalis, Praha Rudolfinumi Dvořáki saalis ja Bregenzi Bodensee saalis ning Mihhail Gertsji juhatusel Saksamaal Erlangenis ja Viersenis. Veel on esinetud sellistel maailmalavadel nagu Berliini Konzerthaus, New Yorgi Avery Fisher Hall (praeguse nimetusega David Geffen Hall), Peterburi filharmoonia suur saal ja Maria Teatri kontserdisaal, Kölni filharmoonia, Helsingi Musiikkitalo, Stockholmi Berwaldhallen jt.

ERSO plaadistuste kõrget kvaliteeti on esile tõstetud mainekates klassikalise muusika ajakirjades ning sellega on kaasnenud mitmed tunnustused, millest olulisim on Eesti esimene Grammy (2004, dirigent Paavo Järvi), värskemad aga aasta klassikaalbumi tiitel 2020. aastal Eesti muusikaauhindade jagamisel Elleri sümfooniliste poeemide teise plaadi eest (dirigent Olari Elts) ning kultuurkapitali helikunsti sihtkapitali aastapremia ERSO–le ja Olari Eltsile seniste Elleri muusika salvestiste eest. Suurepärase koostöö on ERSO–l selliste mainekate plaadifirmadega nagu Chandos, BIS, Onyx, samuti Ondine, ERP jt.

Lisaks kohalikele raadio- ja telekanalitele on ERSO kontserte üle kandnud Mezzo ja medici.tv ning EBU vahendusel on need jõudnud paljudesse Euroopa raadiojaamadesse. 2020. aastal alustas tegevust ERSO TV (erso.tv), kus saab vaadata kõiki orkestri live-kontserte ning juba toimunud esinemisi.

EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER

Peadirigent ja kunstiline juht Olari Elts

Eluaegne aupeadirigent Neeme Järvi, **kunstiline nõustaja** Paavo Järvi

Koosseis 15. november 2024

I VIUL

Triin Ruubel
Marge Uus
Kristiina Aimla
Kätlin Ivask
Kirti-Kai Loorand
Hanna-Liis Nahkur
Tõnis Pajupuu
Piret Sandberg
Kaiu Talve
Danae Taamal
Andrus Tork
Tarmo Truuväärt
Elisabeth Härmand
Marii Piirsalu

II VIUL

Kaido Välja
Kadi Vilu
Toomas Hendrik Ellervee
Kristel Kiik
Triin Krigul
Miina Laanesaar
Egert Leinsaar
Maiu Mägi
Kristjan Nõlvak
Mari-Katrina Suss
Marlis Timpmann
Annelize Vlasenko

VIOOLA

Rain Vilu
Liina Žigurs
Helena Altmanis
Kaja Kiho
Sandra Klimaitė
Mairit Mitt-Bronikowska
Martti Mägi
Juhan Palm-Peipman
Jülija Širokova
Kristiina Välja

TŠELLO

Seulki Lee
Tõnu Jõesaar
Riina Erin
Levi-Danel Mägila
Katrín Oja
Lauri Toom

Maris Vallsalu
Nicolás Concheiro Veleiro

KONTRABASS

Mati Lukk
Janel Altroff
Madis Jürgens
Xiaonan Nie
Indrek Pajus
Ants Önnis

HARF

Sara Siria D'Amico
Kaisa Helena Žigurs

FLÖÖT

Mari-Liis Vind
Linda Vood
Janika Lentsius

OBOE

Guido Gualandi
Aleksander Hännikäinen
Heli Ernits
Tõnis Traksmann

KLARNET

Soo-Young Lee
José Carlos Domínguez
Almela
Taavi Orro
Meelis Vind

FAGOTT

Peeter Sarapuu
Kristjan Kungla
Francesco Pio Russo

METSASARV

Artur Reinpõld
Nikita Matsuk
Kalle Koppel
Zhaohang Hu

TROMPET

Indrek Vau
Villeme Süvari
Erki Möller
Ivar Tillemann

TROMBOON

Andres Kontus
Peeter Margus
Johannes Kiik

TUUBA

Madis Vilgats

TIMPANID

Maarja Nuut

LÕÖKPILLID

Vambola Krigul
Terje Terasmaa
Anni Karu
Reno Kokmann
Rein Roos
Jacob Steuer

TŠELESTA

Kärt Ruubel

SA ERSO juhatus

Kristjan Hallik

Produtsent

Daily Trippel

Orkestri mänedžer

Marko Metsaru

Partnersuhete ja müügijuht

Signe Vaiknemets

Maine- ja kommunikatsioonijuht

Kärt Ruubel

Toimetaja

Anita Maasalu

Noodikoguhoidja

Mariell Aren

Disainer

Norman Orro

Personalijuht

Piret Veensalu

Pillilao juhataja

Egert Leinsaar

Kammer- ja noorteprojektide produtsent

Taavi Orro

Lavameistrid

Jüri Korjus
Kristjan Lume
Heiki Zvorovskii

ERSO TÄNAB TOETAJAI

ERSO
PEASPONSOR

KONTSERDISARJAJE TOETAJAD:

KOOSTÖÖPARTNERID:

NAUTIMUS

Märk kvaliteetsest
veinivalikust märkabr
tšellomuusikat

KUTSUME KUULAMA

NIBELUNGI SÖRMUS

N, 21. NOVEMBER KELL 13 (SÜMFOONILINE LÕUNA), ESTONIA KONTSERDISAAL
R, 22. NOVEMBER KELL 18 (EELKONTSERT) JA KELL 19, ESTONIA KONTSERDISAAL
Richard Wagner / Joseph Swensen. „Sõrmuse odüsseia“
AILE ASSZONYI sopran, MATI TURI tenor, TAAVI TAMPUU bariton, EMTA mees-
koor, EMTA sümfooniaorkester, ERSO, dirigent JOSEPH SWENSEN

HUNT JA PEETER. Lastekontserdid

N, 28. NOVEMBER KELL 12.30, ESTONIA KONTSERDISAAL
R, 29. NOVEMBER KELL 10.30 JA KELL 18, ESTONIA KONTSERDISAAL
Sergei Prokofjev. Muusikaline muinasjutt „Petja ja hunt“
Ülo Krigul / Maarja Kangro. Muusikaline muinasjutt „Hunt ja Peeter“
MART MÜÜRSEPP jutustaja, ERSO, dirigent MIKK MURDVEE

HIILGAV OBOE. Haydn ja Brahms

N, 12. DETSEMBER KELL 13 (SÜMFOONILINE LÕUNA), ESTONIA KONTSERDISAAL
R, 13. DETSEMBER KELL 19, ESTONIA KONTSERDISAAL
Richard Strauss. Süit puhkpillidele B-duur, op. 4
Joseph Haydn. Oboekontsert C-duur, Hob.VIIg:C1
Johannes Brahms. Sümfoonia nr 2 D-duur, op. 73
FRANÇOIS LELEUX oboe, ERSO

E · R · · O

Estonia pst 4
10148 Tallinn
tel 6 147 787
erso@erso.ee
www.erso.ee

Kuula ja vaata uuesti!

 ERSO.TV